

Korol V. S.

Vasyl Stefanyk Carpathian National University

FORMATION OF REGIONAL DEVELOPMENT STRATEGY IN LIGHT OF THEORIES OF ECONOMIC GROWTH

Summary

Different approaches to strategy development for the region in the context of economic growth theories have been investigated the new role of the region appears so that it becomes the subject of strategic management and strategic development. Approaches to definitions of regions and regional development have been considered modern theories of regional growth are discussed in the article.

There are four main areas of research: the modern classic theory, the theory of cumulative growth, new theories of regional growth and new forms of territorial organization of production.

Key words: region, strategy, economic development, economic growth, growth theory, models of economic growth.

УДК 332.146(477):339.727.22

Новинюк О. В.

Львівська комерційна академія

ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ РЕЙТИНГОВОЇ ОЦІНКИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Здійснено групування сучасних методик оцінки інвестиційної привабливості регіонів та визначено їх переваги та недоліки. Запропоновано найбільш оптимальний підхід щодо визначення індикаторів впливу на інвестиційну привабливість регіонів через оцінку взаємозв'язку між цими чинниками та обсягом надходження прямих іноземних інвестицій в області України. Проведено огляд методів стандартизації даних та на основі обраного здійснено рейтингову оцінку інвестиційної привабливості регіонів України.

Ключові слова: інвестиційна привабливість, рейтинговий метод, описовий метод, стандартизація даних, рейтингова оцінка, прями іноземні інвестиції, галузеве спрямування регіонів.

Постановка проблеми. Іноземний інвестор при прийнятті інвестиційного рішення про розміщення коштів у той чи інший регіон оцінює потенційний інвестиційний ринок. Аналіз інвестиційного середовища дає змогу визначити ступінь забезпеченості регіону об'єктивними характеристиками для здійснення інвестицій. У даному випадку оцінка інвестиційного середовища буде достатньо об'ємною та не пришвидшить прийняття інвестиційного рішення. На сьогодні не існує єдиного підходу щодо визначення рівня інвестиційної привабливості регіонів. Додається також проблема регіонального розвитку в Україні. Існуючі значні диспропорції у їх економічному та соціальному розвитку сприяли розвитку нерівномірності у рівнях інвестиційної привабливості регіонів. Тому зазначені питання потребують вирішення із застосуванням найбільш оптимальних математичних методів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми визначення інвестиційної привабливості та розрахунку рейтингів регіонів країни було присвячено низку праць таких науковців, як І. Бланк [1], Д. Стеченко [5], В. Швець [7] та ін. Однак кожна із методик має свої як позитивні, так і негативні аспекти при розрахунках та інтерпретації результатів оцінки.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. На сьогодні постає необхідність у розробці полегшеної та більш зрозумілої для іноземного інвестора комплексної оцінки інвестиційної привабливості регіонів, яка би виправляла недоліки попередніх методик та враховувала інтереси іноземного вкладника коштів.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є вдосконалення методики щодо відбору та стандартизації показників, які будуть використовуватися

при подальшій розробці комплексної оцінки інвестиційної привабливості регіонів України.

Виклад основного матеріалу. Проблемою оцінки інвестиційної привабливості регіонів України багато науковців займаються довгий період. Процес збільшення диспропорцій регіонального розвитку потребує збільшення уваги щодо врегулювання даного дисбалансу. Одним із шляхів подолання цієї проблеми є розробка ефективних підходів до оцінки інвестиційної привабливості регіонів країни.

Під інвестиційною привабливістю регіонів традиційно розуміють інтегровану характеристику окремих регіонів країни з точки зору інвестиційного клімату, рівня розвитку продуктивних сил, інвестиційної інфраструктури, можливостей залучення інвестиційних ресурсів та інших факторів [6]. Різноманіття методів оцінки інвестиційної привабливості змушує провести їх класифікацію за методом системи обробки даних та представленням кінцевих результатів та розділити їх на описові та рейтингові.

Описові методи представлення кінцевих результатів оцінки інвестиційної привабливості регіонів полягають у використанні опису абсолютних показників розвитку регіону, їх структури та динаміки, а також їх експертної оцінки. Такі підходи не ґрунтуються на конкретних методиках, тому їх оцінку та обґрунтування результатів можна віднести до низько ефективних. Дані методи доцільно використовувати тільки у комплексі разом із математично обґрунтованими результатами досліджень.

Рейтингові методи є більш точними, ніж описові, оскільки дозволяють охопити низку показників розвитку економіки регіонів країни та провести порівняльний аналіз. Позитивною стороною цих методів

є можливість унаочнення результатів та відслідковування самого процесу рейтингування. Як правило, послідовність проведення рейтингової оцінки інвестиційної привабливості регіонів проводиться у наступній послідовності. На першому етапі визначається група індикаторів (чинників впливу) на інвестиційну привабливість та здійснюється підбір показників, які найбільш повно розкривають вплив визначених індикаторів. На другому етапі, при неоднорідності показників, проводиться їхня формалізація та стандартизація. Третій етап полягає у групуванні та ранжуванні розрахованих показників. Ранжування може проводитися як за окремою групою показників, так і при виведенні загального інтегрального показника. Заключним етапом є формування рейтингу областей або регіонів [1; 2; 5].

Основними пріоритетами для іноземного інвестора щодо вкладання коштів залишаються максимальна економічна свобода та прозорість умов проведення господарської діяльності. На сьогодні в Україні спостерігається посилене адміністрування інвестиційних процесів як форма державного та недержавного регулювання. Інвестиційні процеси в окремих областях України протікають досить повільно. Тому іноземному вкладнику необхідно оцінити можливість реалізації власних економічних інтересів, які б ґрунтувалися на конкретних розрахунках. Інвестор повинен ознайомитися не тільки із загальним рівнем інвестиційної привабливості регіону чи об'єкта інвестування, який враховує макро- і мікроекономічні чинники, але й отримати інформацію про різні ступені впливу на ефективність реалізації майбутніх вкладень.

На початкових етапах відбору групи індикаторів та визначення показників, які будуть характеризувати інвестиційну привабливість регіону, необхідно звернути увагу на доступність інформації. Тому найбільш доцільним є використання показників, які містяться на сайтах у вільному доступі, зокрема офіційна статистика країни.

Під час формування комплексної оцінки інвестиційної привабливості регіонів України нами було проведено відбір сукупності показників, які характеризують різні сфери економічного та соціального розвитку областей України. До них належали показники, що характеризують виробничий потенціал, трудові ресурси, економічний розвиток, рівень розвитку ринкових відносин, рівень розвитку комерційної інфраструктури, соціальну забезпеченість населення (рівень споживчих можливостей), рівень інвестиційної активності регіону, рівень розвитку інфраструктури та інноваційний потенціал. На даному етапі постає питання про зв'язок та взаємозалежність між обраними показниками та обсягом залучених прямих іноземних інвестицій. Для цього, на нашу думку, необхідно провести розрахунок, який базується на використанні кореляційно-регресійного методу.

Після проведення аналізу взаємозв'язків кількості показників значно скоротилася, що дало можливість згрупувати складові індикаторів інвестиційної привабливості у чотири потенціали та ризики (інноваційний, трудовий, інвестиційний та економічний), які мають визначений вплив на обсяг залучення прямих іноземних інвестицій в регіони України. До їх складу було віднесено наступні показники:

– інноваційний потенціал: інноваційна активність підприємств, кількість організацій, які виконують наукові дослідження та технічні розробки, обсяг впроваджених та освоєння інноваційних процесів, кількість маловідходних процесів, що

використовуються підприємствами та чисельність науковців, в тому числі кандидати та доктори економічних наук;

– трудовий потенціал: загальна чисельність населення, у тому числі чисельність сільського та міського населення, економічно-активне населення та рівень безробіття;

– інвестиційний потенціал: загальні обсяги внутрішніх інвестицій, інвестиції в основний капітал та нематеріальні активи;

– економічний потенціал: валовий регіональний продукт, доходи населення (номінальні та реальні), середньомісячна зарплата, індекси промислової та сільськогосподарської продукції, показники експорту, імпорту та роздрібною торгівлі підприємств, індекс споживчих цін, рівень економічної злочинності та загальний обсяг правопорушень, а також туристичні потоки.

Дослідження проводилося по 24 областях та АР Крим за період 2005-2012 рр. на основі статистичних даних, розміщених на сайті Державної служби статистики України. Проведений додатковий аналіз за допомогою метода Дарбіна-Уотсона разом із кореляційно-регресійним аналізом показали сильний та дуже сильний взаємозв'язок між зазначеними потенціалами областей та обсягами залучення іноземного капіталу в регіони.

У процесі дослідження розроблені моделі були адекватними та придатними для подальшого прогнозування, а коефіцієнти – статистично значущими. Це доводить, що складені рівняння регресії якісно відображають динаміку між факторними ознаками (складові потенціалів) та результативною ознакою (обсяг залучених ПІІ). Відсутність автокореляції залишків та відносно мале значення серійної кореляції в усіх досліджуваних моделях свідчить про статистичну значущість гіпотез та розрахованих beta-коефіцієнтів.

Таким чином, за допомогою кореляційно-регресійної моделі було встановлено, що на обсяг залучення ПІІ впливають усі чотири потенціали регіонів України. Найбільший вплив було визначено у інноваційному та економічному. Значущість коефіцієнтів регресії за допомогою значень *t*-статистики забезпечило нам відбір найбільш значущих факторів та напрямок їх впливу на результативну ознаку, в результаті чого кількість складових економічного потенціалу було суттєво зменшено у ході аналізу, оскільки їх вплив був занадто малий для подальших досліджень. Відповідно, найбільшу кількість факторних ознак було відібрано із інноваційного потенціалу. Це означає, що обсяг ПІІ найбільш залежний від розвитку науково-технічної та інноваційної сфери. У трудовому та інвестиційному потенціалах більшість чинників впливу також були знівелювані у ході аналізу.

Для опису умовно чистого впливу визначених чотирьох потенціалів на обсяг залучення ПІІ в області України було виокремлено 12 показників. Серед них – ті, що належать до:

– інноваційного потенціалу: кількість організацій, які виконують наукові дослідження та технічні розробки, обсяг впроваджених інноваційних процесів та чисельність науковців, в тому числі кандидати та доктори економічних наук;

– трудового потенціалу: економічно-активне населення та рівень безробіття;

– інвестиційного потенціалу: інвестиції в основний капітал та нематеріальні активи;

– економічного потенціалу: валовий регіональний продукт, показники імпорту та роздрібною торгівлі підприємств.

Як зазначалося вище, для визначення рейтингу областей або регіонів можуть використовуватись неоднорідні показники, які містять значні внутрішньо об'єктні перепади. Серед досліджених методів, найбільш простим та уживаним є метод стандартизації неоднорідних показників розроблений В.Є. Швецем [7]. За допомогою середньоарифметичного значення факторіального показника для всіх досліджуваних об'єктів (регіонів, областей) обчислюється середньоквадратичне відхилення показника. Потім обчислюється стандартизоване відхилення показника за формулою:

$$S = \sqrt{\frac{\sum(x_i - \bar{x})^2}{n}}, \quad (1)$$

де S – стандартизоване відхилення показника;
 n – кількість досліджуваних об'єктів.

Для визначення стандартизованого значення i -того факторіального показника (x'_i) необхідно скористатися формулою:

$$x'_i = \frac{x_i}{S}, \quad (2)$$

Підставивши формулу (1) у формулу (2), одержуємо загальний вираз процесу знаходження стандартизованого значення показника:

$$x'_i = \frac{x_i}{\sqrt{\frac{\sum(x_i - \bar{x})^2}{n}}}, \quad (3)$$

В свою чергу, значення аналітичного показника для конкретного регіону знаходиться як середньоарифметичне значення стандартизованих факторіальних показників, що входять у його склад. Для виконання безпосередніх розрахунків за усіма дослідженими методиками використовується достатньо складний математичний апарат. На сьогоднішній день для спрощення обчислень використовуються програми Microsoft Excel, Statistica, SPSS, EViews тощо.

Іншим методом стандартизації даних можна вважати метод Індексу Ібрагім, який дозволяє переводити необроблені та нестандартизовані дані у шкалу від 0 до 100 [3]. В результаті проведених розрахунків ми маємо змогу отримати бальну оцінку рейтингових значень оцінки інвестиційної привабливості регіонів. Зазначена методика ґрунтується на визначенні мінімальних та максимальних значень («Min-Max» метод). Агрегування даних можна провадити для кожного з індикаторів інвестиційної привабливості для кожної країни та у розрізі років. Основна формула, виглядає наступним чином:

$$(x_i - x_{\min}) / (x_{\max} - x_{\min}) * 100, \quad (4)$$

де x_i – початкове значення цього показника для тій чи іншій країні в рік,
 $(x_{\min}), (x_{\max})$ – мінімальні і максимальні значення цього показника за весь період.

Даний метод також дозволяє згрупувати у кластери змінні, які мають схожі значення виміру показників. Щоб уникнути подвійного розрахунку, даний метод також дозволяє усереднити десятки складових змінних для того, щоб перейти в подальшому до заданого кластерного індикатора.

Для порівняння показників за областями, враховуючи плинність часу, доцільно брати до уваги результати досліджень за останні роки. Це пояснюється неоднорідністю показників на початку досліджуваного періоду і покращенням їх із роками.

Проведений аналіз показав, що за допомогою розрахунку Індексу Ібрагім усі 24 області України та АР Крим можна поділити на 5 класів за рівнем інвестиційної привабливості (табл.1). Розподіл на класи відбувався залежно від групових бальних характеристик, які можна об'єднати у кластери: I кластер – менше 2 балів; II кластер – 2-5 балів; III кластер – 5-20 балів; IV кластер – 20-50 балів; V кластер – більше 50 балів.

Таблиця 1
Рейтингові оцінки інвестиційної привабливості областей України за період 2005-2012 рр.

Області	Роки								Загальний індекс рейтингу
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	
Закарпатська	0,2	0,1	0,0	0,1	0,1	0,2	0,9	1,2	0,0
Кіровоградська	0,8	0,6	0,6	0,4	0,4	0,4	0,8	0,7	0,3
Волинська	0,8	0,9	1,2	1,2	1,3	1,4	1,9	1,9	1,1
Чернігівська	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,5	1,5	1,9
Тернопільська	2,3	2,1	2,1	2,0	2,0	2,0	2,3	2,3	1,9
Херсонська	3,0	2,9	2,7	2,7	2,7	2,7	3,1	3,3	2,7
Рівненська	3,4	3,3	3,1	3,1	3,2	3,2	4,1	3,9	3,2
Чернівецька	3,6	3,6	3,3	3,3	3,4	3,4	4,0	4,1	3,4
Житомирська	4,0	3,8	3,6	3,5	3,5	3,6	3,9	4,0	3,6
Хмельницька	4,0	3,8	3,8	3,8	3,9	3,9	4,5	4,4	3,9
Вінницька	4,0	4,2	3,9	3,8	3,9	4,0	4,7	6,2	4,2
Сумська	4,8	5,1	4,9	4,2	4,3	4,3	4,3	4,4	4,4
Івано-Франківська	6,2	5,7	5,7	5,7	5,8	5,9	6,7	6,7	6,0
Черкаська	7,7	7,6	7,6	7,5	7,6	7,6	8,7	8,9	7,9
Миколаївська	9,4	9,3	10,4	10,4	10,5	10,5	11,0	10,8	10,4
Київська	12,8	12,4	12,5	12,5	12,5	12,5	14,7	15,7	13,5
Полтавська	13,3	12,5	12,4	12,3	12,4	12,6	13,5	21,2	14,1

АР Крим	15,4	14,3	14,3	14,2	14,5	14,6	15,8	16,3	15,3
Луганська	21,1	20,8	21,0	22,2	22,4	22,6	23,6	23,8	22,9
Запорізька	28,9	26,8	26,6	26,2	26,4	26,6	27,1	27,1	27,9
Одеська	30,1	29,9	29,2	29,1	29,4	29,5	31,4	33,4	31,3
Львівська	39,4	38,4	38,0	37,8	38,2	38,5	39,6	40,5	40,3
Дніпропетровська	59,6	59,3	59,0	58,4	58,8	58,8	61,4	62,3	62,2
Донецька	66,5	65,7	65,4	65,3	65,7	65,9	67,7	65,2	68,7
Харківська	94,6	94,7	94,8	94,3	94,9	95,5	97,4	100,0	100,0

*розраховано автором

За сумарною кількістю балів найбільше балів отримали Дніпропетровська, Донецька та Харківська області. Тому їх можемо вважати як найбільш інвестиційно привабливі регіони. Найменшу кількість балів отримали відповідно Закарпатська, Кіровоградська, Чернігівська, Волинська та Херсонська області. Така тенденція зберігається протягом 2005-2011 рр. Однак у 2012 р. спостерігається розширення III і IV кластеру на Вінницьку та Полтавську області відповідно. Таке покращення можна пояснити незначним приростом показників іннова-

ційної діяльності, що відповідно сприяло більшій зацікавленості іноземних вкладників.

Загальний індекс рейтингу був розрахований по методом повторної стандартизації показників за період 2005-2012 рр. Він підтвердив наші попередні розрахунки та визначив рейтинг інвестиційної привабливості областей України з урахуванням часових змін.

Наступним кроком нами було проведено розподіл областей за регіонами за їх географічною та галузевою приналежністю (табл. 2).

Таблиця 2
Рейтингові оцінки та місце областей України у визначених групах регіонів за період 2005-2012 рр.

Роки/ Області	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Рейтингове місце
За територіальним розташуванням									
Західні	56	54	53	53	54	55	60	61	3
Південні	58	56	57	56	57	57	61	64	2
Північні	23	23	22	21	22	22	24	26	5
Східні	271	267	267	266	268	269	277	279	1
Центральні	30	29	28	28	28	28	32	41	4
За галузевою приналежністю									
Аграрні	11	10	10	10	10	10	12	12	4
Аграрно-індустріальні	31	30	29	29	29	30	35	37	3
Індустріально-аграрні	125	122	122	120	122	122	130	142	2
Індустріальні	271	267	267	266	268	269	277	279	1

*розраховано автором

За результатами розрахунку, наведеними у табл. 2 видно, що найбільш інвестиційно привабливими оцінюються області України східного регіону. Наступними, зі значним відривом у кількості балів у рейтингу, йдуть південні та західні області України. Найменший рівень інвестиційної привабливості мають група центральних та північних областей.

Розглядаючи області України за їх галузевою приналежністю, то необхідно зазначити, що найменш цікавими для іноземного інвестора є області аграрного спрямування (Волинська, Кіровоградська, Тернопільська, Херсонська, Чернівецька обл.), а найбільш привабливими залишаються індустріально розвинені регіони (Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Луганська, Харківська обл.).

Проведений аналіз за допомогою методу Індексу Ібрагім є системним моніторингом інвестиційної привабливості регіонів. Однак вона також доводить нам правильність обрання нами індикаторів та сукупності чинників для подальшої розробки комплексної оцінки інвестиційної привабливості регіонів України.

Враховуючи варіативність кінцевої мети, тривалості та об'єкта інвестування, на нашу думку, доцільно визначати ступінь впливу показників на інвестиційну привабливість конкретного об'єкта, тобто враховувати ваговий коефіцієнт. Зазначений коефіцієнт був використаний у методиках Д.М. Стеценка та Інституту Реформ [5, с. 4]. Однак в них зазначається конкретний розмір даного коефіцієнту для кожної групи показників, який формувався на основі експертних оцінок. Тому у подальших розробках пропонується визначити межі розміру вагових коефіцієнтів та надати право обирати ступінь значущості самому вкладнику коштів.

Висновки з проведеного дослідження. З виснаведеного можна зробити наступні висновки. У результаті проведеного дослідження слід зазначити, що на сьогоднішній день існує велика кількість підходів до оцінки інвестиційної привабливості регіонів. Кожна із них має право на існування, однак жодна не була затверджена як універсальна. Кожна із методик має свої як позитивні, так і негативні сторони. Описові методи оцінки інвестиційної привабливості не базують-

ся на конкретних математичних розрахунках, а рейтингові дослідження унеможливають оцінку впливу факторів на обсяги залучення іноземного капіталу.

На основі проведеного дослідження нами було виокремлено чотири групи потенціалів, які мають достатньо сильний вплив на обсяг залучення прямих іноземних інвестицій та визначено сукупність показників, що мають найбільший прямих та зво-

ротній вплив. Проведений рейтинговий аналіз інвестиційної привабливості підтвердив найбільшу зацікавленість інвесторів у індустриально спрямованих східних регіонах.

Досліджені методи стандартизації даних доводять, що, незважаючи на обраний метод, результати подальших розрахунків будуть залежати від взаємовпливу обраних показників із обсягом залучення іноземних коштів.

Список літератури:

1. Бланк І.О. Інвестологія: наука про інвестування: Навч. посіб. / І.О. Бланк, С.К. Реверчук / за ред. проф. С. К. Реверчука. – К. : Атіка, 2001. – С. 180.
2. Інформаційне джерело Moody's Investor service [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.moody.com/cust/default.asp>.
3. Методологія розрахунку Індексу Ібрагім [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.moibrahimfoundation.org/en/section/the-ibrahim-index/methodology>.
4. Офіційний сайт Інституту Реформ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ir.org.ua>.
5. Стеченко Д.М. Розміщення продуктивних сил і регіоналістика: Навч. посіб. – 2-ге вид., випр. і доп. / Д. М. Стеченко. – К. : Вікар, 2002. – 374 с.
6. Чижов Л.П. Удосконалення розробки регіональних інвестицій програм /Л.П. Чижов // Фінанси України. – 2000. – № 9. – С. 87–89.
7. Швець В.Є. Методи стандартизації показників у аналізі інвестиційної привабливості регіонів / В.Є. Швець // Фінанси України. – 1998. – № 5. – С. 23– 26.

Новинюк Е. В.

Львовская коммерческая академия

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕТОДИКИ ФОРМИРОВАНИЯ РЕЙТИНГОВОЙ ОЦЕНКИ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ РЕГИОНОВ УКРАИНЫ

Резюме

Осуществлена группировка современных методик оценки инвестиционной привлекательности регионов, определены их преимущества и недостатки. Предложен наиболее оптимальный подход к определению индикаторов влияния на инвестиционную привлекательность регионов через оценку взаимосвязи между этими факторами и объемом поступления прямых иностранных инвестиций в области Украины. Проведен обзор методов стандартизации данных, и на основе избранного осуществлена рейтинговая оценка инвестиционной привлекательности регионов Украины.

Ключевые слова: инвестиционная привлекательность, рейтинговый метод, метод описи, стандартизация данных, прямые иностранные инвестиции, отраслевое направление регионов.

Novynjuk O. V.

Lviv Commercial Academy

IMPROVING METHODS OF FORMING THE INVESTMENT ATTRACTIVENESS RATING ESTIMATION OF REGIONS OF UKRAINE

Summary

The grouping of regions investment attractiveness evaluation modern methods was carried out and their advantages and disadvantages were defined. The most appropriate approach of regions' investment attractiveness influence indicators were identified through correlation estimation between these factors and the foreign direct investment amount in Ukraine. The data standardization methods was consider and based on the selected one a regions rating of investment attractiveness in Ukraine was conducted.

Key words: investment attractiveness, ranking method, descriptive method, data standardization, foreign direct investments, branch direction areas.